

YENİÇAĞ AVRUPASINDA MEYDANA GELEN GELİŞMELER

☞ Kilise / Eski Dünya / Aforoz

- ❑ Batı Roma İmparatorluğu, Kavimler Göçü sonrasında yıkılınca Antik Çağ kültürü yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştı. "Kilise", Avrupa'da Eski Dünya'nın yıkıntıları içinde Antik Çağ'ın kültür değerlerini ele alıp kurtarmıştı.
- ❑ Kültürel birikimi olmayan genç kavimler kilisenin aracılığıyla Eski Dünya'nın değerlerini benimseyerek yetişmişlerdi.
- ❑ Antik kültüre ait düşüncelerden sadece kilisenin uygun bulunduğu ve müsaade ettiği düşünceler ayakta kalabilmiş, kiliseye aykırı düşünceler ise kesin olarak terk edilmişti.
- ❑ Kilise, serbest düşünmenin önünde bir engel oluşturarak kendi ürettiği bilgiyi halka yaymış, bunun dışındakileri reddederek engellemişti.
- ❑ Kilisenin felsefesine karşı çıkanlar aforoz edilerek dışlanmıştı.

YENİÇAĞ AVRUPASINDA HALK

☞ Avrupa'da sosyo – ekonomik yapı

☞ Soylular / Halk

☞ Aydınlanma / Burjuva

- ❑ Avrupa'da toplum iki sınıfa bölünmüştü: Dini kullanarak oluşturulan sosyo-ekonomik yapıda ruhban ve aristokratların oluşturduğu birinci sınıf insanlar ve yoksul halkın oluşturduğu ikinci sınıf insanlar.
- ❑ Soylular ve rahipler maddi ve manevi açıdan halkı sömürmekteydiler.
- ❑ Halk tabakasının kendini geliştirip değiştirebileceği bütün alanlar kapatılmıştı.

- ❑ Aydınlanma ile birlikte özgür düşüncenin önü açılarak kiliseye karşı alternatif dünya görüşü oluşturulmuştu.
- ❑ Aydınlanmayla birlikte yükselen burjuvazi, yeni ekonomik alanlar açmış ve toplumda bir orta sınıfın doğmasına neden olmuştu.

Feodalite

☞ Derebeylik / Mutlak Krallık

☞ Vassal / Süzeren

☞ Sekülerleşme

- ❑ Feodalite; siyasal ve askerî gücü elinde bulunduran, toprağın mülkiyetine veya imtiyazına sahip olan bir senyörler (derebeyler) ile bu sınıfa bağımlı köleler sınıfının oluşturduğu idari düzendir.
- ❑ **Vassal:** Himaye edilen / **Süzeren:** Himaye eden
- ❑ Bu düzenin kuruluşuyla Avrupa'da siyasal birlik bozulmuş, küçük yönetim birimleri ortaya çıkmıştır.
- ❑ Avrupa'da Orta Çağ boyunca hüküm süren feodalite (derebeylik) XV. yüzyıldan itibaren yerini mutlak krallıklara bıraktı.
- ❑ Feodalitenin önemini kaybetmesiyle birlikte Yeni Çağ Avrupası'nda birtakım dönüşümler yaşanmıştır.
- ❑ Bu dönüşümlerin yaşanmasında Coğrafi Keşifler, barutun ateşli silahlarda kullanılması, hümanizm (insancılık) ve sekülerleşme gibi gelişmeler etkili olmuştur.

TARİH DEĞİL, HATALAR TEKERRÜR EDİYOR!

Sultan II. Abdülhamid Han

Rönesans (Yeniden Doğuş)**İtalya / Hümanizm****Resim / Mimarlık / Heykeltıraş**

- XV. yüzyıldan itibaren ilk olarak İtalya'da Hümanizmin etkisiyle ortaya çıkan, İlk Çağ'ın klasik kültür ve sanatına dayanan bilim ve sanat akımıdır.
- Rönesans, daha çok edebiyat ve güzel sanatlar alanında görülen yenilik ve gelişme hareketidir.
- Rönesans kendini daha çok resim, mimarlık ve heykeltıraşlık alanında kendini gösterdi.
- Rönesans hareketlerinin başlamasına ticari faaliyetler sonucu zenginleşen mesen sınıfının büyük katkısı olmuştur.

Sonuçları:**Özgür Düşünce****Yeni Dünya Görüşü****Osmanlı**

- Özgür düşüncenin temeli atıldı.
- Avrupa ülkelerinde bilim, sanat, edebiyat alanlarında yeni bir dünya görüşü ortaya çıktı.
- Skolastik düşünce terk edildi. Deney ve gözleme dayanan pozitif düşünce bu sayede ortaya çıktı.
- Reform hareketlerine zemin hazırlandı.
- Osmanlı Devleti ise Rönesans'tan fazla etkilenmedi.

Yardım almaya alışan, emir almaya da alışır! Sultan IV. Murad

Sultan IV. Murat

Reform (Yeniden Düzenleme)

- Yeniden düzenleme anlamına gelen reform, Yeni Çağ başlarında Avrupa'da meydana gelen dinî düzenlemeleri ifade etmektedir.
- XVI. yüzyılda Katolik mezhebindeki bozulmalarla ilk olarak Almanya'da başlayan reform diğer Avrupa ülkelerine de yayılmıştır.
- Reformu başlatan kişi Katolik Kilisesi'ni eleştiren fikirleriyle öne çıkan Alman din adamı Martin Luther'dir.

Nedenleri:**Matbaa / Rönesans****Katolik Kilisesi / İncil****Aforoz / Enterdi / Endüljans / Engizisyon**

- Matbaanın geliştirilmesi
- Rönesans'ın etkisi
- Katolik Kilisesinde bozulmalar.
- Matbaa sayesinde kitap basımı ve okuryazarlık oranı arttı.
- İncil'in farklı dillere çevrilmesi, din adamlarının anlattıklarının İncil'de olmadığına anlaşılması
- Katolik Kilisesi'nin siyasetle uğraşması, endüljans, aforoz, enterdi, engizisyon, günah çıkarma gibi güç unsurlarıyla halkın mallarına el koyması gibi nedenlerle Katolik Kilisesi'ne olan güven azalmıştır.
- Bu durum reform hareketlerinin başlamasına temel oluşturmuştur.

✓ *Protestanlık XVI. yüzyıl reform hareketine dayanan ve farklı kiliselerden oluşan Hristiyanlık anlayışı olarak yayılmaya başladı.*

✓ *Protestan tabiri ilk defa reform yanlılarını nitelendirmek için Roma Katolik Kilisesi tarafından kullanıldı.*

Endüljans: Orta Çağ Avrupa'sında Papanın sattığı günah çıkarma, af belgesidir.

Aforoz: Hristiyanlıkta kilise tarafından verilen "dinden çıkarma" cezasıdır.

Enterdi: Papa'nın Hristiyan bir ülkeyi halkı ile birlikte dinden çıkarmasıdır.

Engizisyon: Katolik kilisesine bağlı dinî mahkemelerdir.

Hümanizm

- ☞ İnsan / Rösesans
- ☞ Heykel / Mimari
- ☞ Dante, Petrarca (Petrark), Montaigne

- ❑ Hümanizm, insanı değer kabul eden, onu her şeyin ölçütü olarak tanımlayan, insanın doğasını, yeteneklerini, sınırlarını veya ilgilerini konu edinen bir felsefi akımdır.
- ❑ Hümanizm, edebiyat, bilim, sanat alanlarında ortaya çıkmıştı.
- ❑ Rönesans'ın doğmasında hümanist düşüncenin etkisi büyük olmuştu.
- ❑ Hümanizm düşüncesi heykel ve mimari alanında da kendini göstermişti.
- ❑ Hümanizmin önemli temsilcileri arasında: Dante, Petrarca (Petrark), Montaigne (Monteyn), Erasmus ve Cervantes (Servantes) sayılmaktaydı.

Rasyonalizm, (akılcılık)

- ☞ Rasyonalizm
- ☞ Pozitivizm
- ☞ Modernite

- ❑ Rasyonalizm, (akılcılık) gerçeklerle ilgisi kopmuş birtakım dogmatik düşünce kalıplarının içine hapsolmeden, sorunlara akla, mantığa ve gerçeğe uygun çözümler aramak demektir.
- ❑ Rasyonel düşünce zamanla eğitim alanında da kendini göstermişti.
- ❑ Rasyonel düşüncenin ortaya çıkardığı felsefelerden birisi de pozitivistirdir.
- ❑ Pozitivizm, aydınlanmanın temel düşüncesi olan bireysel aklın, doğanın kontrolünün, modernitenin, egemenlik ve hukukun temellerini oluşturmuştu.

Newtoncu Fizik ve Bilim Devrimi

- ☞ Evrenin merkezi
- ☞ Newton / teleskop
- ☞ Evrensel çekim yasası

- ❑ Orta Çağ boyunca Katolik Kilisesi Dünya'nın evrenin merkezi olduğu düşüncesini benimsemişti.
- ❑ Bilim Devrimi ile birlikte Güneş merkezli bir evren sisteminin varlığı kabul edildi.
- ❑ Isaac Newton'ın (Ayzek Nivtin) optik, matematik ve fizik alanlarındaki çalışmaları ise Bilim Devrimi'nin en üst noktasıydı.
- ❑ Newton, gelişmiş bir teleskop icat etti.
- ❑ Newton, çağdaş anlamda bilimi kuran ve bilimsel düşünüşün en gelişmiş örneğini ortaya koyan bir bilim insanıydı.
- ❑ Evrensel çekim yasasını bulmanın ötesinde bilim ve felsefe arasındaki ilişkiyi de bugünün bakış açısıyla belirledi.

Sekülerleşme

- ☞ Dini karşıtlık / Protestan ülkeleri
- ☞ Vicdan /menevi dünya
- ☞ Batı ve din

- ❑ Sekülerizm, dinî olanın karşıtı anlamına gelmektedir. Protestan ülkelerde ortaya çıkan bir düşüncedir.
- ❑ Sekülerizmde insan aklının dinî bağlardan ayrılması ve dinin bir vicdan meselesi hâline getirilmesi istenmiştir.
- ❑ Protestanlığın hâkim olduğu toplumlarda sekülerizm de birlikte var olmuştur.
- ❑ Bunun sonucu olarak din, kamu hayatından giderek ayrıştırılmış, kişiye özel hâle getirilerek manevi dünyanın inşasına kaydırılmıştır.
- ❑ Böylece Batı'da din sosyal önemini de yitirmiştir.

Devletler Arası İlişkilerde Sekülerleşme

Devletler Arası İlişkilerde Sekülerleşme
☞ Krallar – Prenslar
☞ Papa – İmparator
☞ Prenslar
☞ Otuz yıl savaşı 1618 – 1648
☞ Westfalya Ant 1648
☞ Modernite

- ❑ Ortaçağ Avrupası'nda kral ile diğer egemen bir güç olan prenslikler arasında hiyerarşik bir yapı bulunmaktaydı.
- ❑ Papa ilahi liderken imparator ise dünyevi bir liderdi. Reform hareketleriyle birlikte kilise dışlandı, feodal devletler güç kaybetti ve ulusal krallıklar kuvvetlendi.
- ❑ Orta Avrupa devletleri birçok prenslikten oluşmaktaydı. Bu durum ulusallaşmayı geciktirmekteydi.
- ❑ Prenslıkların bir kısmı Katolik mezhebini diğer kısmı da Protestanlık mezhebini kabul etmişti.
- ❑ Bunların dışında bu prensliklerin arasında ortak bir dil, ortak bir kültür de bulunmamaktaydı.

✓ *Dinin devletlerarasında farklı algılanması sonucunda Avrupa'da Otuz Yıl Savaşları (1618-1648) yaşandı.*

- ❑ Bu savaşlar sonrası Westphalia (Vestfalya) Barış Antlaşması imzalandı. Antlaşma ile Avrupa devletlerinin statüleri değişmeye, devletlerarasındaki ilişkiler sekülerleşmeye başladı.
- ❑ Kilisenin sahip olduğu bütün güçlere sınırlandırma getirildi.
- ❑ Almanya'da Katoliklik, Protestanlık ve Kalvenizm geçerli mezhepler hâline geldi.
- ❑ Westphalia Barışı, Avrupa'yı dinî ve siyasi anlamda denge sistemine dayandırmak amacıyla yapılan ilk konferanstır.
- ❑ Bundan böyle imparatorluklar yerini ulusal krallıklara ve ulus devletlere bırakıyordu.

✓ *Rönesans ve reformlarla başlayan gelişmeler, aydınlanmada doruğuna varmış ve modernite denilen sürecin oluşumunu hazırlamıştır.*

✓ *Newton, Kopernik, Galileo, Descartes (Dekart), Jean Jack Rousseu, Immanuel Kant, Voltaire (Volter) ve Montesquieu (Monteskiyö) Aydınlanma Çağı'nın ileri gelen temsilcileridir.*

Merkantilizm ve Burjuva Sınıfı

Merkantilizm ve Burjuva Sınıfı
☞ Merkantalizm
☞ Coğrafi Keşifler
☞ Burjuva sınıfı

- ❑ Merkantilizm, bir ülkenin zenginliğini, sahip olduğu altın ve gümüş gibi değerlere bağlayan ekonomik doktrindir.

- ❑ Diğer bir ifadeyle “merkantilizm, bir milletin ekonomik gücünü ve zenginliğini en üst düzeye çıkarmak amacını güden ekonomi modelidir.
- ❑ XVI ve XVII. yüzyılda Avrupa ülkelerinin ticaret politikalarının temelini merkantilizm oluşturmuştur.
- ❑ Merkantilist anlayış, Coğrafi Keşifler sonrasında Avrupa’da ortaya çıkmıştır.
- ❑ Avrupalıların yeni ticaret yolları bulmalarında ve sömürgecilik yarışına girmelerinde merkantilist anlayış ön plandadır.
- ❑ Coğrafi Keşifler ile ticarete gittikçe zenginleşen burjuva sınıfı doğdu. Yönetimde ve ticarete söz sahibi oldular.

Kırdan Kente Göç

☞ XVI. Yüzyıl gelişmeleri

☞ Nüfus artışı

☞ Sanayi İnkılâbı

☞ Köylü İsyanları

- ❑ XVI. yüzyıl ortalarından itibaren arazilerin tarıma açılması, alternatif gıdaların üretilmesi, taşımacılığın gelişmesi, hastalıkların azalması ve savaşların şeklinin değişmesinden dolayı ölüm oranları azaldı.
- ❑ Dolayısıyla bu gelişmeler nüfus artış oranlarını da yükseltti
- ❑ Bu durum Sanayi İnkılabı’nın kaynağını oluşturdu.
- ❑ Diğer yandan artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan tarım, hayvancılık vb. kaynak yetersizliği köylü isyanlarına neden oldu.
- ❑ Bunlardan dolayı merkantilist ekonomi, kır nüfusunun kentlere taşınmasında etkili oldu.
- ❑ XVIII. yüzyılda İngiltere ve Hollanda merkezli başlayan iyileşmeler ve teknolojik gelişmeler sayesinde tarımda insan gücüne olan ihtiyaç azaldı.

- ❑ Bu gelişme sonucunda kırsalda yaşayan insanların büyük bir kısmı işsiz kalınca kentlere göç etmek zorunda kaldı.

Ateşli Silahlar ve Yeni Gemi Türleri

☞ Ateşli silahlar / askeri devrim

☞ Kale surları

☞ Feodalite

☞ Silahlı piyadeler

☞ İtalyan Şehir Devletleri / Kale Savunması

☞ Fitilli Çakmaklı tüfekler

☞ Askeri Devrim

- ❑ XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren **ateşli silahların** etkin bir şekilde kullanılmaya başlanması Avrupa’da Askerî Devrim’in başlangıcı oldu.
- ❑ Ateşli silahların icadıyla küçük prenslikler ve şehir devletlerinin en büyük dayanağı olan Orta Çağ **kale surları** aşılabilir hâle geldi.
- ❑ Bu olay **feodaliteyi** zayıflattı ve sonuçta Fransa, İngiltere, İspanya gibi merkezî devletler küçük prensliklere karşı avantaj sağladı.
- ❑ Feodal sistemin çökmesiyle ordu yapıları değişirken kademeli olarak ağır atlı birliklerden vazgeçildi. Bunun yerine sayıca fazla, daha ekonomik olan hafif **silahlı piyadeler** ön plana çıktı.
- ❑ Aynı dönemde **İtalyan şehir devletleri** büyük bir orduya sahip olmadıkları için **kale savunmasında** yeni bir model geliştirdi.
- ❑ Kalelerin duvarları daha alçak ve kalın yapıldı. Kaleleri daha güçlü savunmak, çapraz ateş gücünü sağlamak için yıldız şeklinde inşa edildi.
- ❑ Eski model tüfeklerin yerini önce **fitilli** sonra da **çakmaklı tüfekler** aldı.
- ❑ Batı’nın yükselişinde bilim, sanat ve düşünce alanında gerçekleşen

gelişmelerden ziyade ortaya çıkan Askerî Devrim'in önemli katkısı oldu.

- ❑ Sömürgecilik çağının yaşanmasında Batı'nın askerî gücü etkilidir.

Yeni Gemi Türleri

<ul style="list-style-type: none"> ☞ 1470 – 1570 / Varak – Karavel ☞ Demir top ☞ Deniz filoları ☞ XVI. Yüzyıl Kalyon demiler
--

- ❑ 1470 ile 1570 yılları arasında deniz savaşlarında da büyük değişiklikler yaşandı.
- ❑ Okyanus şartlarına uyarlanan carrackın (**karak**) yanı sıra **caravel** (karavel) denilen başka modelde gemiler uzak yolculuklara uygun hâle getirildi.
- ❑ 1570'lerden itibaren gemilerde kullanılan demir top ucuzladı ve kullanımı yaygınlaştı.
- ❑ Deniz faaliyetlerinin finansmanında devlete düşen rol arttı.
- ❑ XVII. yüzyıl sonunda disiplinli **deniz filoları** oluşturuldu.
- ❑ **XVI. yüzyılın sonunda** kadırgaların yerini **kalyon gemileri** aldı.
- ❑ Kalyonların geniş kargo kapasitesi ve seyir gücünün yüksek olması deniz savaşlarına ve ticarete yeni usulleri de beraberinde getirdi.

Tembeller tarih yapamaz;
tarihe boyun eğerler.

Peter Aberlard

XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Avrupa'da Düşünce Alanında Değişimler

Copernicus 1473-1543

<ul style="list-style-type: none"> ☞ Dünya / Güneş ☞ Hümanist yöntem ☞ Astronomi ☞ Evren / Eksen
--

- ❑ Antik ve Orta Çağ ilminin evrenle ilgili yaklaşımlarının yanlış olduğunu iddia eden Polonyalı din adamı, matematikçi ve astronom Kopernik, **Dünya'nın Güneş'in** etrafında döndüğü tezinin öncülüğünü yapmıştır.
- ❑ **Hümanist yöntemin** ilim öğrenmede önemini kabul eden Kopernik, astronomi biliminde matematiğin eksikliğini anlamıştır.
- ❑ **Astronomi** alanında öncü olan Kopernik, kendinden sonra gelen Kepler ve Galileo için esin kaynağı olmuştur.
- ❑ Kopernik, **evrenin** Güneş merkezli olduğunu ve Dünya'nın döndüğünü bilimsel temellere oturtmuştur.
- ❑ Dünya'nın ve bütün gezegenlerin kendi ve Güneş **ekseninde** döndükleri fikrini ileri sürmüştür.

Thomas More (1478-1535)

<ul style="list-style-type: none"> ☞ Ütopya ☞ Yönetici ☞ Halk kurultayları ☞ Görüşler ☞ Ütopya / anlatı metni
--

- ❑ **Utopia (Ütopya)** adlı eserinde özel mülkiyetin bulunmadığı toplumsal bir düzen tasarlayan More, koyu bir Katolik Hristiyan olarak bu görüşünü dine dayandırmaktaydı.
- ❑ Böyle düşsel bir ülkede hiç kimse toprak sahibi değildi fakat herkes işçiydi ve üretim bir plana bağlıydı.
- ❑ Üretilen mallar para karşılığı olmaksızın herkesin gereksinimine göre dağıtılacaktı.
- ❑ More açısından **yönetici**, seçimle işbaşına gelmeli ve görevini kötüye kullanmadığı sürece işbaşında kalmalıdır.
- ❑ Halk kurultaylarında ülke meseleleri konuşulmalı, bunun dışında bir araya gelerek ülke meselelerinin konuşulması ise yasaklanmalıdır. Savaş gerektiğinde savunma amaçlı yapılmalıdır.
- ❑ Thomas More, Sanayi Devrimi'nden çok sonra uygulamaya koyulan kadın erkek eşitliği, çalışma saatlerinin sınırlandırılması, temel eğitimin genel, parasız ve zorunlu olması, sağlık hizmetlerinin devletçe yerine getirilmesi, yaşlıların ve düşkünlerin devletçe gözetilmesi gibi **görüşlerin** öncüsü sayılır.
- ❑ Thomas More'un "Ütopya" adlı eseri, roman sanatının henüz ortaya çıkmadığı o tarihlerde, bir **anlatı metni** olarak kurgulanmıştır.
- ❑ Ütopya, güney yarım kürede bir adadır. Hikâye, bu adada yaşamış bir gemicinin, ada halkının kurduğu düzeninin mükemmelliğini Avrupa'ya tanıtması biçiminde sürer.

Machiavelli (1469-1527)

- ☞ Sınır güce sahip devlet
- ☞ Hükümdar (Prens)
- ☞ Paralı askerler – disiplin
- ☞ Devletlerarası ilişki - savaş

- ❑ Machiavelli (Makyavelli) hiçbir etik kurala bağlı olmayan ve **sınırsız güç sahibi bir devlet yapısının** yaşama geçirilmesini öne sürdü.

- ❑ Onun başlıca amacı, yabancı devletlerin etki ve işgallerinden kurtulmuş ulusal ve güçlü bir İtalyan devletinin kurulmasıydı.
- ❑ Machiavelli görüşlerini dilimize "**Hükümdar (Prens)**" olarak çevrilen eserinde ortaya koydu.
- ❑ Machiavelli'ye göre hükümdar kendisini erdemli bir kişi olarak tanıtmalıdır ama gerektiğinde hiç de öyle davranmamalıdır.
- ❑ Dinin toplumu bir arada tutan işlevi olmasından dolayı hükümdar kendisini, gerçekte öyle olmasa bile dindar bir kişi olarak göstermelidir.
- ❑ **Paralı askerler** yerine yurttaşlardan kurulu düzenli bir ordu kurulmalı, askerler eğitilmiş ve **disiplinli** olmalıdır.
- ❑ Machiavelli'ye göre **devletlerarası ilişkilerde** devlet, amacına ulaşmak için her yolu deneyerek sınırları içinde ve dışında güç kullanmalı ve hukuk dışı kurallara başvurmalıdır.
- ❑ Hukuka başvurmada devletin çıkarı gözetilmelidir.
- ❑ Devletlerarası sorunların çözümünde yalan dolan yetmez ise tek çözüm yolu savaştır.

Jean Jacques Rousseau (1712-1778)

- ☞ Mülkiyet fikri
- ☞ Sınıf kavgası
- ☞ "İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı"
- ☞ "Toplum Sözleşmesi"

- ❑ Jean Rousseau'ya (Jan Jak Russo) göre her türlü kötülüğün kaynağı, insanlığın doğal durumdan kopması ile **mülkiyet fikrinin** varlık kazanmasıdır.
- ❑ Mülkiyetin ortaya çıkması ile **sınıf kavgası** baş göstermiş, siyasal iktidar da bu sınıf savaşının bir sonucu olarak biçimlenmiştir.
- ❑ "**İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı**" adlı eserinde mülkiyet hakkının ortadan kalkması gerektiğini öne sürmüştür.

- ❑ Rousseau “**Toplum Sözleşmesi**” adlı eserinde toplum düzeninin sözleşmelere dayandığını vurgulamakta ve devleti yüceltmektedir.
- ❑ Toplum sözleşmesi ile oluşan devlet, egemen güçtür. Egemenlik bölünemez. Bu nedenle de kuvvetler ayrılığı ilkesi kabul edilemez.
- ❑ Fransız İhtilali ile birlikte toplumda düzenin sağlanması için devlet otoritesini savunmuştur. Çoğunluğun iktidarından yanadır.

Immanuel Kant (1724-1804)

- ☞ “Sürekli Barış Projesi”
- ☞ Evrensel akıl önermeleriyle
- ☞ Ahlakın evrenselliği
- ☞ Yurttaşlık
- ☞ Eşit kardeşlik
- ☞ Cumhuriyetçi biçim
- ☞ Seçme ve seçilme hakkı
- ☞ İşçi ve hizmetkâr sınıfını
- ☞ Orta sınıfı

- ❑ Immanuel Kant (İmanuel Kant), Rousseu’nun Toplum Sözleşmesi eserinden etkilenerek **yazdığı “Sürekli Barış Projesi”** adlı eserinde kamusal otoritenin temelini oluşturmada aklı öne çıkarır.
- ❑ İnsanların temel eşitliği düşüncesi ve genel iradenin çoğunluğun görüşüyle olamayacağını, bunun ancak **evrensel akıl önermeleriyle** yapılacağını savunmuştur.
- ❑ Kant’a göre doğa, insanları amaçlarına doğru götürürken evrenselleştirir.
- ❑ **Ahlakın evrenselliği** bütün bireylerin eşitliğini getirir.
- ❑ Kant’a göre **yurttaşlık**, genel yasa karşısında bağıllık statüsü değildir.

- ❑ **Eşit kardeşlik** durumunda olan herkesin hakkıdır.
- ❑ Bu amaca uygun olan tek siyasal biçim temsilî sistem ve güçler ayrılığını işleyen **cumhuriyetçi biçimdir**.
- ❑ Sadece belli bir ücreti ödeyenlerin **seçme ve seçilme hakkı** vardır.
- ❑ Kant bu görüşleri ile feodalizmi, aristokrasiyi ve aydın zorbalığını reddeder.
- ❑ **İşçi ve hizmetkâr sınıfını** yurttaş olarak kabul etmez.
- ❑ Bütün bu görüşleriyle evrensel ahlakı öne alan **orta sınıfı** savunur ve onları gerçek yurttaş olarak kabul eder.

OSMANLI SOSYO EKONOMİK YAPISINDA DEĞİŞİKLİKLER

- ☞ Merkantilizmin
- ☞ Osmanlı ekonomisi
- ☞ İlk etkili enflasyon
- ☞ Ulûfe ve culûslerin ödenmesi
- ☞ Ticaret yollarının değişmesi

- ❑ XVI. yüzyıldan itibaren Coğrafi keşiflerin ve Avrupa’daki **merkantilizmin** etkisiyle önemli miktarda değerli madenlerin birikimi yapıldı.
- ❑ Bol miktarda gümüş paranın kullanımı, gümüşün bolluğu fiyatların yükselmesine ve gelirin düşmesine neden oldu.
- ❑ Bu gelişmeler **Osmanlı ekonomisinde** paraya değer kaybetti. Bu durum enflasyonun yaşanmasına neden oldu.
- ❑ **İlk etkili enflasyon** 1593’te oldu ve bir akçedeki gümüş miktarı yarı yarıya indirildi ama maaşlar, aynı akçe miktarıyla ödendi.
- ❑ Devletten maaş alanlar, eskisine oranla gelirlerinin yarısını kaybetmiş oldular.

- ❑ Bu dönemde kapıkulu askerlerinin sayısı birkaç kat artırıldı ve ateşli silahlarla donatıldı.
- ❑ Bu askerlere **ulûfe ve culûslerin ödenmesi** devlet ekonomisine büyük bir yük getirdi.
- ❑ **Ticaret yollarının değişmesi** nedeniyle Osmanlı şehirleri ve ekonomisi büyük zarar gördü. Böylece söz konusu güzergâhta para kullanımı geriledi. Bu gerilemeyi arttıran bir diğer neden Anadolu'da ortaya çıkan Celâli İsyanlarıdır.

Osmanlı Devleti para politikasında yeniden çekidüzen vermek için yapılan çalışmalar

- ☞ Sikkelerin basımı
- ☞ Darphanede
- ☞ Maden ocakları
- ☞ Geleneksel fiyat düzenlemesi
- ☞ Sanayi Devrimi sonrası
- ☞ I. Mahmut - Kapitülasyonlar

- ❑ Bu doğrultuda darphanede çeşitli miktarda ve oranlarda **sikkeler (para) bastırıldı**.
- ❑ Saraya ait altın ve gümüş içeren değerli eşyalar da **darphanede** eritilerek paraya çevrildi.
- ❑ **Maden ocakları** yeniden faaliyete geçirilip işletmeye açıldı.
- ❑ Tüm bu tedbirlere rağmen ordunun askerî harcamaları karşılanamadı.
- ❑ XVIII. yüzyılın ilk yarısında Devlet, savaşın yol açtığı kıtlık ve enflasyonu engellemek için **geleneksel fiyat düzenlemesi** olarak bilinen narh (resmi makamların belirlediği fiyat) sistemine uygun olarak fiyatların kontrolünü sağladı.
- ❑ **Sanayi Devrimi sonrası** Batı karşısında Osmanlı Devleti'nin klasik ekonomik sisteminin şansı kalmadı.

- ❑ XVII. yüzyılın sonunda maliye iflas etti ve zorlu bir döneme girildi. **Kapitülasyonlar** Sultan **I. Mahmut** Dönemi'nde sürekli hâle getirdi.
- ❑ Kanuni Dönemi'nde Fransa'ya verilen kapitülasyonların amacı Avrupa'da Hristiyan birliğini bozmak, Akdeniz ticaretini canlandırmak ve Almanya'ya karşı Fransa'nın desteğini kazanmaktı.
- ❑ 1740 tarihinde kapitülasyonların sürekli hâle getirilmesiyle Fransa, Doğu ticaretinde ve Osmanlı limanları arasındaki taşımacılıkta rakipsiz bir konuma geldi.
- ❑ Yüzyılın sonlarına doğru Avrupa devletleri imtiyazlarını korumak ve genişletmek için Osmanlı Devleti'ne karşı baskılarını arttırdı.

ASKERÎ DEVRİM VE ATEŞLİ SİLAHLARIN GELİŞİMİ

- ☞ Barutlu humbaralar
- ☞ Askerî Devrim
- ☞ Ateşli silah teknolojisini

- ❑ XIII. yüzyıldan itibaren Çinliler, **barutlu humbaraların** ilk örneklerini kullandılar.
- ❑ Barutun ateşli silahlarda kullanılması örneği XIV. yüzyılda Avrupa'da görüldü.
- ❑ Bu yüzyıldan itibaren ateşli silahlar ordu içerisinde etkili bir şekilde kullanılmaya başlandı.
- ❑ XVI ve XVII. yüzyıllarda meydana gelen **Askerî Devrim**, Batı savaş sanatında bir dönüm noktasını teşkil etti.
- ❑ Askerî tarihçiler, Askerî Devrim'in başlangıcı ve kronolojik gelişimine ilişkin farklı tanımlamalarda bulunmuşlardır.

Her yerde tek bir adalet ilkesi vardır: Güçlünün çıkarı.

Platon

- ❑ Bu tanımlamalar içerisinde Askerî Devrim'in başlamasında asıl etkenlerin başında XV. yüzyılın ortası ile XVII. yüzyılın ortası arasındaki dönemde savaşın ticarileşmesi ve devletlerin ticaret yapısında yaşanan niteliksel artışlar gelmektedir.
- ❑ Diğer bir tanımlamaya göre Askerî Devrim'in başlamasında İtalya'da 1450–1520 yılları arasında gelişen bir savunma sistemi etkili olmuştur. Bu sistemde savaşlar büyük ölçüde savunmaya dayalı hâle gelmiştir.
- ❑ Askerî Devrim yeniliklerinin en önemlilerinden biri de askerlerin sayısını arttırıp sayıca büyük ordular oluşturmaktır.
- ❑ Bu gelişme beraberinde orduların beslenmesini ve sağlıklı bir şekilde intikal ettirilmelerini sağlayacak lojistik düzenin tesisini de gerektirdi.
- ❑ Bu yeni düzen ise para ihtiyacını ortaya çıkardığı için yeni vergiler konulmuştu.
- ❑ Askerî Devrim ile birlikte XVIII. yüzyıldan itibaren meydana gelen savaşların uzun sürmesi **ateşli silah teknolojisini** geliştirdi. Bu durum orduların daha büyük ve kalıcı olmasını sağladı.

OSMANLI ORDUSUNUN FİNANSI İÇİN ALINAN TEDBİRLER

- ☞ Kapitülasyonlar – merkantalizm
- ☞ Avrupa malları – Osmanlı pazarı
- ☞ Tımar sistemi – ordu bozulması

- ❑ Avrupalı devletlere verilen **kapitülasyonlar merkantilizm** politikasının Osmanlı'da uygulanmasını kolaylaştırdı.
- ❑ **Avrupalıların malları** zamanla **Osmanlı pazarlarını** doldurmaya başladı.
- ❑ Esnaf sınıfının iş yapamaz hâle gelmesi, sosyo-ekonomik yapının bozulmasına neden oldu.

- ❑ Tımar topraklarının nüfuzlu şahıslar tarafından, kendi çıkarları doğrultusunda kullanılması tımarın bozulmasına neden olmuştur. Ayrıca dirliklerin, askerî hizmetle değil, para ile satın alınabilen birer geçim kapısı hâline gelmesi de tımarın bozulmasını hızlandırmıştır.
- ❑ Bu durum Osmanlı Devleti'nde askerî ve mali gerilemeye yol açmıştır. XVII. yüzyılın sonuna doğru devletin bir toprak aristokrasinin elinde parçalanmasına sebep olmuştur.
- ❑ *XVII. yüzyılda uzun süren savaşlarla birlikte Osmanlı ordusunda yeni değişimler görüldü. Bu yüzyılda tımar sisteminin bozulmaya başlamasıyla asker sayısında azalmalar yaşandı.*
- ❑ *Osmanlı ordusunda tüfek kullanan piyade ihtiyacının artışıyla yeniçeri sayısı arttırıldı. Bunun yanında sekban, sarıca ve levent gibi ücretli asker alımları arttırıldı.*
- ❑ *Kapı kulları eskiden beri maaş olarak ulûfe alıyorlardı. Tımarlı sipahilerin yerini alan sekban ve sarıcalar, kapı kulları gibi ulûfe ile hizmet ediyorlardı.*
- ❑ *Kapı kullarının maaşları devlet hazinesinden ödenirken bu yeni askerî teşkilatın maaşları ise vilayet beyleri tarafından ödenmeye başlandı.*

Sekban ve Sarıca askerleri

- ☞ Levent birlikleri
- ☞ Bölükbaşı – Baş bölükbaşı

- ❑ XVII. yüzyılın ilk yarısında Celâli İsyancıları nedeniyle Anadolu'da açığa çıkan güvenlik sorunlarının aşılması ve isyanların bastırılması için sekban, sarıca adıyla anılan levent birlikleri oluşturuldu.
- ❑ Tımarlı sipahi sisteminin bozulması ile devlet yeni askerî organizasyonlar kurmaya başladı. Bu askerî değişimi zorunlu kılan nedenlerden bir diğeri de Avrupa orduları karşısında yaşanan yenilgilerdir.

- ❑ Sekban ve sarıca askerleri Anadolu halkından alınmakta olup daha önceleri levent adını taşıyan kişilerden oluşuyordu.
- ❑ Bölüklerin başında bölükbaşı ve onların üstünde de baş bölükbaşı bulunurdu. Emrinde oldukları beyle münasebetleri bölükbaşı vasıtasıyla olurdu.

✓ XVII. Yüzyıl Celâli İsyanlarının bastırılıp iç güvenliğinin sağlanmasında sekban ve sarıcalar etkili oldular.

XVII VE XVIII. YÜZYILLARDA OSMANLI SAVAŞ EKONOMİSİ

- ☞ Piyade orduları
- ☞ Devlet gelirleri – hazine – nakit
- ☞ Tımar sistemi → İltizam sistemi
- ☞ Açık arttırma usulü
- ☞ Mukataa Araziler
- ☞ Müsadere
- ☞ Para tağşişi
- ☞ Mültezim

İltizam Sistemi

- ❑ Savaş teknolojisindeki gelişim, ateşli silahlarla donatılmış ve devamlı maaş alan merkezî **piyade ordularının** önemini arttırmıştır.
- ❑ Bu gelişmeler Osmanlı maliyesine önemli bir yük getirmiş, **devlet gelirlerinin** büyük bir kısmının **nakit** üzerinden **hazinede** toplanması gerekliliğini doğurmuştur. Bu nedenle tımar sisteminin çözülmesi de kaçınılmaz olmuştur.

- ❑ **Tımar sistemi** yerine **iltizam sistemi** uygulanmaya başlandı.
- ❑ İltizam sisteminde devlet, **açık arttırma usulüyle** fiyatını belirlediği iltizam bedelinin bir kısmını peşin olarak talep ederdi. Peşin para yatırarak iltizam alan mültezimlerin, önemli bir kısmı askerî sınıftan gelenlerden oluşurken bu şahısların yerini zamanla zengin tüccarlar ve tefeciler almaya başladı.
- ❑ İltizam sisteminin arazilerine **mukataa araziler** denir.
- ❑ Ekonomide dengenin sağlanması için başka yöntemlere de başvuruldu. **Müsadere (el koyma)**, yeni vergilerin alınması ve mevcut vergi oranlarının artırılması, **para tağşişi** (paranın içerisine başka ucuz madenler katma) gibi uygulamalara gidildi.
- ❑ XVIII. yüzyılın başında nakit para sıkıntısı iyice arttı ve bütçe için yeni kaynaklar arama çalışmaları başladı. Bu amaçla devlet giderleri arasında en büyük kalemi oluşturan merkezî ordu ve bürokrasiye mensup bir kısım bürokrat, maaşlarını devlete bıraktı.
- ❑ Karşılığında bu bürokratlara kendilerine tahsis edilen toprakların yıllık vergileri maaş olarak verildi.
- ❑ Bununla beraber toprakların himayesi de **mültezimlere** verildi. Bu sayede devlet, herhangi bir gelir kaybına uğramadan bir kısım maaş ödemelerinden kurtuldu.
- ❑ Osmanlı Devleti iltizam sisteminin haricinde XVII. yüzyıl sonunda malikâne sistemini uygulamaya başladı.
- ❑ Bu sistem Osmanlı Devleti maliyesini tüm XVIII. yüzyıl boyunca etkileyen en önemli gelişmeydi

**Tembeller tarih yapamaz;
tarihe boyun eğerler.**

Peter Aberlard

Malikâne Sistemi

☞ Fazla kâr sağlama

☞ Mukataa toprakları – Malikane mukataası

☞ Nakit para akışı

- ❑ 1695 yılında “malikâne usulü” olarak adlandırılan bu sistemin amacı sürekli değişen mültezimlerin **fazla kâr sağlama** amacıyla tahrip ettikleri vergi kaynaklarını yeniden canlandırarak sürekli hâle getirmek ve değişmez bir mültezime bırakmaktır.
- ❑ **Mukataa toprakları** hızla **malikâne mukataasına** çevrildi.
- ❑ Sistem sayesinde başlarda Osmanlı hazinesine önemli **miktarda nakit para akışı** sağlandı.
- ❑ Diğer yandan uzun dönemde ise bu sistem beraberinde yeni sorunları getirdi.
- ❑ Malikâne sahiplerinin önemli bir kısmı İstanbul'da kalmaya ve mukataaları yasa dışı yollarla iltizama vermeye başladı.
- ❑ Malikâneciler ayrıca vergi kaynaklarına devletin istediği özeni göstermeme eğilimine girdiler.
- ❑ Malikâne sistemi 1840'ta resmen kaldırıldı.

Yeni Çağ'da Avrupa ve Osmanlı

☞ Feodalite – Monarşiler

☞ Merkeziyetçi devletler

☞ Osmanlı merkezi otoritesi

- ❑ Yeni Çağ'da Avrupa'da **Feodalite** rejiminin yıkılmasıyla **monarşiler** kuruldu. Fransa, feodalitenin yıkıldığı ülkelerden biri oldu.
- ❑ Fransa'nın ardından İngiltere, İspanya ve Portekiz gibi diğer Avrupa ülkelerinde **merkeziyetçi devletler** güç kazandı.

- ❑ Osmanlı Devleti'nde ise toprak yönetiminin bozulması, savaşların uzaması, tımar sisteminin bozulması ve Osmanlı parasının değer kaybetmesi gibi sebeplerden **merkezî otoritede zayıflama** yaşandı.
- ❑ Bu zayıflamayla birlikte mahallî aktörlerin (ayan ve eşraf) ön plana çıkması söz konusu oldu.

OSMANLI DEVLETİ'NDE ÇÖZÜLMEME KARŞI ÖNLEMLER

XVII. YÜZYILDAN XVIII. YÜZYILA İÇ İSYANLAR

Celâli İsyanları

☞ Celâli İsyanları

☞ Karayazıcı, Deli Hasan,

Tavil Ahmet, Canbolatoğlu,
Kalenderoğlu, Kör Mahmut,
Katırcıoğlu, Gürcü Nebi

- ❑ **Celâli İsyanları**, Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde başlamıştır.
- ❑ Bu isyanların, Celâli İsyanları olarak adlandırılması Tokat ve çevresinde isyan eden Bozoklu Celâl'den gelmektedir.
- ❑ XVII. yüzyıla kadar devam eden Celâli İsyanları kısa zamanda geniş bir taraftar kitlesine ulaştı. Bu dönemde çıkan isyanların geneline Celâli İsyanları adı verilir.
- ❑ Celâli İsyanları içinde devleti en çok uğraştıran isyanlar **Karayazıcı, Deli Hasan, Tavil Ahmet, Canbolatoğlu, Kalenderoğlu, Kör Mahmut, Katırcıoğlu** ve **Gürcü Nebi** isyanlarıdır.

Yemine gerek görmeyecek kadar sözlerine sadık ol.

Dale Carnegie

Celâli İsyanlarının Nedenleri

- ☞ Osmanlı- İnan savaşları
- ☞ Tımar sistemi
- ☞ İltizam sistemi
- ☞ Eşkıyalık faaliyetleri

- ❑ XVII. yüzyılda uzun süren Osmanlı- Avusturya ve **Osmanlı- İnan savaşları** gelirleri azalttığı için Osmanlı Devleti'nin ekonomisi zayıflamıştır.
- ❑ Tımar sisteminin bozulması,
- ❑ Vergilerin yükseltilmesi,
- ❑ İltizam sistemiyle istenilen sonuca ulaşılamaması,
- ❑ Eski askerlerin **eşkıyalık faaliyetlerine** yönelmesi gibi nedenler bu isyanların başlıca etkenleridir.

Celâli İsyanlarının Sonuçları

- ☞ Şiddet ve baskı
- ☞ Köyler
- ☞ Can ve mal güvenliği
- ☞ Can ve mal güvenliği
- ☞ Kırsal nüfus
- ☞ Osmanlı ekonomisi

- ❑ İsyanların bastırılmasında **şiddet ve baskı** uygulandığı için sağlanan huzur uzun ömürlü olmamıştır.
- ❑ Anadolu'da birçok insan hayatını kaybetmiş, **köyler** boşalmıştır.
- ❑ Halkın **can ve mal güvenliği** isyanlar boyunca tehlike altına girmiştir.
- ❑ İsyanlardan dolayı **tarımsal ve hayvansal üretim** düşmüş, işsizlik artmıştır.

- ❑ Köylerden şehirlere yapılan göçler sebebiyle **kırsal nüfus** azalmıştır. Göç, şehir hayatında yeni sorunları doğurmuştur.
- ❑ Ekonomik açıdan ise vergilerin düzenli toplanamayışı **Osmanlı ekonomisini** zayıflatmıştır.

Yeniçeri İsyanları (İstanbul İsyanları)

- ☞ Yeniçeriler
- ☞ III. Murat
- ☞ "Devlet ocak içindir."
- ☞ Genç Osman

- ❑ XVII. yüzyılda İstanbul'da çıkan isyanlar genel olarak **Yeniçeriler** tarafından çıkarılan isyanlardı.
- ❑ Yeniçeri Ocağının bozulmaya başlaması, **III. Murat** Dönemi'nde başladı.
- ❑ Yeniçeriler arasında evli olanların sayısının artmasından dolayı yeniçeriler kışlalarda kalmamaya başladılar.
- ❑ Askerlik dışında ticaret ve esnafılık gibi işlere yönelmeleri de bu dönemde ortaya çıktı.
- ❑ Yeniçeriler, XVII. yüzyıl boyunca saraydaki çeşitli gruplar arasındaki iktidar mücadelesine alet oldular.
- ❑ XVII. Yüzyıldan itibaren Yeniçeri Ocağını devletin temel dayanağı olmaktan çıkarmıştı. "Ocak devlet içindir." anlayışının yerini "**Devlet ocak içindir.**" anlayışı almıştı.
- ❑ XVII. yüzyıldan itibaren devşirme sisteminin terk edilmesi Yeniçeri Ocağının saraya karşı ulemanın yanında yer almasına ve yenilikleri reddeden bir yapı hâline dönüşmesine neden olmuştur.
- ❑ Bundan dolayı ıslahat yapmak isteyen padişah ve devlet adamları bu uğurda canlarını kaybetmişlerdi.

- ❑ Bunlardan **Genç Osman**, yeniçerilerin Lehistan seferindeki gayretsizliği üzerine Yeniçeri Ocağını kaldırarak düzenli bir ordu kurmak ve devlete çeki düzen vermek niyetindeydi.
- ❑ Bu fikirlerinin duyulmasıyla yeniçeriler isyan etti.
- ❑ Bu isyan Genç Osman'ın ölümüyle sonuçlandı.

Suhte İsyanları

Suhte İsyanları
☞ Medreseli İsyanları
☞ Kanuni Sultan Süleyman
☞ II. Selim / III. Murat
☞ Sadrazam Kuyucu Murat Paşa
☞ Ekber ve Erşed

- ❑ **Medreseli İsyanları** olarak da anılan Suhte İsyanları, XVI. yüzyılda Anadolu ve Rumeli'de halk arasında sosyal gerginliğin bulunduğu bir dönemde cereyan etmiştir.
- ❑ Medreselerdeki talebeler isyana katılan diğer kişiler (başbozuk leventler ve çiftbozanlar) tarafından kışkırtılıp tahrik edilmiştir.
- ❑ Suhte İsyanları **Kanuni Sultan Süleyman**'ın son dönemlerinde eşkıyalık hareketlerine dönüşmüştür.
- ❑ Suhteler, **II. Selim** ve **III. Murat** dönemlerinde Celâlilerle birlikte hareket etmişlerdir.
- ❑ XVI. yüzyılda **Sadrazam Kuyucu Murat Paşa'nın** müdahalesi sayesinde Suhte İsyanları etkisini yitirmiştir.
- ❑ Memleketin siyasi, iktisadi ve içtimai durumunun bozulması, medreselilerin eğitim dışı faaliyetlerde bulunmasına neden olmuştur.
- ❑ Bu durum medrese eğitimini ve öğretimini aksatmış ve geriletmişti.

- ❑ Bundan dolayı hem iyi hoca yetişmemiş hem de iyi âlim olmanın arzusunu taşıyan talebe sayısı azalmıştır.
- ❑ Talebeler çalışmadan, bilmeden, kolayından icazet almış; hak etmeden mevki ve vazife alma peşinde koşmuşlardır.
- ❑ Osmanlı Devleti'nde **Ekber ve Erşed Sistemi**
- ❑ Osmanlı Devleti'nde şehzadeler, yönetimde tecrübe kazanması amacıyla yetiştirilmek için sancaklara gönderilirdi.
- ❑ Şehzadelerin sancaklarda siyasi güç kazanmalarını engellemek ve merkezî otoriteyi güçlendirmek için I. Ahmet Dönemi'nde (1603-1617) bu sisteme son verilerek Ekber ve Erşed Sistemi'ne geçildi.
- ❑ Ekber ve Erşed Sistemiyle şehzadelerin sancağa çıkma usulü sona ermiştir. Böylece şehzadelerin tamamen saray içinde yetiştiği kafes usulüne geçilmiştir.
- ❑ Veraset sisteminde yapılan bu değişiklikle hanedanın en büyük (ekber) ve en olgun (erşed) üyesi padişah olacaktı.
- ❑ Bu uygulamayla şehzadeler arasında taht kavgaları önlenmişti ancak şehzadeler ülke yönetiminde bilgi ve tecrübe kazanmamışlardı. Bilgi ve tecrübeden yoksun kalan şehzadeler, padişah olunca devlet adamları ve saray kadınlarının etkisi altında kalmışlardı.

**Güzel olan sevgili değildir,
sevgili olan güzeldir.
Tolstoy**

Osmanlı Devleti'nde Layihalar

- ☞ Olumsuzlukların giderilmesi
- ☞ Koçi Bey, Kâtip Çelebi, Ayni Ali Efendi
- ☞ Kadim düzen
- ☞ Sadrazamlar

- ❑ Layiha, Özellikle XVII. yüzyıldan itibaren devlet düzenindeki **olumsuzlukların giderilmesi** için tavsiye niteliğindeki görüş metinleridir.
- ❑ XVII. Yüzyılda **Koçi Bey, Kâtip Çelebi, Ayni Ali Efendi** ve diğer devlet adamlarına raporlar (risale-layihâ) hazırlatıldı.
- ❑ Layihalar, Osmanlı yönetimindeki aksaklıkların nedenini askerî, sosyal ve ekonomik alanlarda sarsılmalara bağlanmaktaydı.
- ❑ Layihalarda Osmanlı **kadim düzenine** dönme düşüncesi ön plandadır
- ❑ Raporların içerikleri dikkate alınarak bu gidişata son vermek ve Osmanlı Devleti'ni tekrar eski gücüne ulaştırmak amacıyla II. Osman ve IV. Murat gibi hükümdarlar ile Tarhuncu Ahmet ve Köprülüler gibi **sadrazamlar** döneminde ıslahat yaptı.

**Sevdiğini elde edemezsen,
elde ettiğini sevmeye çalış.**

Corneille

LALE DEVRİ'NDEKİ YENİLİKLERİN SOSYAL HAYATA ETKİLERİ

- ☞ Pasarofça / Parona Halil İsyanı
- ☞ III. Ahmet ve Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa
- ☞ Yahya Kemal Beyatlı
- ☞ Paris, Viyana, Varşova, Lehistan ve Rusya / Elçilik
- ☞ Yirmi sekiz Çelebi Mehmet Efendi
- ☞ İstanbul'da matbaa
- ☞ Tulumbacı Ocağı
- ☞ Yalova
- ☞ Barok ve Rokoko

- ❑ **Pasarofça**'dan sonra artık Avrupa'ya karşı dış politikada gaza yerine savunma ilkesine bağlı politikalar izlemeye başlandı.
- ❑ Lale Devri, 1718'de imzalanan Pasarofça Antlaşması ile başlayan ve 1730'da Patrona Halil İsyanı ile sona eren dönemdir.
- ❑ Osmanlı padişahı **III. Ahmet ve Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın** sadrazamlık dönemini kapsayan zevk, eğlence, barış, yenileşme ve sivil reformların görüldüğü bu döneme XVIII. yüzyıl Osmanlı kaynaklarında Lale Devri adı ile bir dönem tanımlaması mevcut değildir.
- ❑ İstanbul'da Haliç ve Boğaziçi başta olmak üzere lale yetiştirildiğinden dolayı ilk defa **Yahya Kemal Beyatlı** bu devir için "Lale Devri" tabirini kullanmıştır.
- ❑ Damat İbrahim Paşa, Avrupa'yı tanımanın Osmanlı dış politikası ve ticareti için önemli olduğuna inanan ve fiilen adımları atan ilk sadrazamdı.
- ❑ Damat İbrahim Paşa Dönemi'nde **Paris, Viyana, Varşova, Lehistan ve Rusya'ya** giden elçiler diplomatik ve ticari görüşmelerde bulundular.

- ❑ Elçiler, Avrupa kültürü, sanatı, sanayisi, tarımı, birlikte askerî-teknolojik gücü ve diplomasisi hakkında bilgi edindiler. Edindikleri bu bilgileri birer rapor hâlinde İstanbul'a sundular.
- ❑ **Yirmi sekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin** Paris elçiliğinin ardından sunduğu raporla Osmanlı'da Batılılaşma hareketleri fiilen başladı.
- ❑ Bu devir Osmanlı düşünce uyanışının başlangıcıydı.
- ❑ Osmanlı devlet erkânı ve zenginleri yeni konaklar, köşkler ve saraylar inşa ettirdiler.
- ❑ Bu dönemde Çelebi Mehmet Efendi'nin oğlu Mehmet Said Efendi ve İbrahim Müteferrika'nın gayretleriyle 1727'de **İstanbul'da matbaa** kuruldu.
- ❑ İbrahim Müteferrika kaynaklarda matbaayı kuran ilk kişi olarak geçer
- ❑ Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, yangınlara karşı 1720'de **Tulumbacı Ocağı'nı** kurmak üzere Fransız asıllı Müslüman bir mühendis olan Gerçek Davud'u (David) görevlendirdi.
- ❑ **Yalova'da** kâğıt imali başladı, İstanbul'da 1725'te bir çini fabrikası kuruldu. İstanbul'da mevcut çuha fabrikasının yanında "Hatayi" ismi verilen kumaşı dokumak üzere bir başka fabrika daha inşa edildi.
- ❑ İstanbul'da başta mimari olmak üzere hemen her alanda Fransız tesiri, süsleme sanatında ise barok ve rokoko tarzları etkili oldu.

Kılıç kınından çıkmadıkça it sürüsü dağılmaz.

II. Mahmud

Doğu ve Batı dillerinden tercüme yapıldı.

- ☞ **Yirmi sekiz Çelebi Mehmet Efendi**
- ☞ **Çiçek hastalığı**
- ☞ **Zenginler**
- ☞ **Koltuk ve İskemle**
- ☞ **Pantolon**
- ☞ **Portre**
- ☞ **Osmanlı düşünce uyanışı**
- ☞ **Matbaa**
- ☞ **Kağıt**

- ❑ Deniz yoluyla taşradan gelen yolcuları sağlık bakımından kontrol etmek, yani karantina usulünü uygulamak **Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin** Sefaretnamesi'nden sonra önem kazandı.
- ❑ İstanbul'da **çiçek hastalığını** tedavi edebilecek bilgili doktorlar bulunuyordu.
- ❑ **Zenginlerin** Batı yaşam tarzı olan eşyaları ithal etmeleri moda olmuştu.
- ❑ Geleneksel alçak divanların yerini **koltuk ve iskemle** almıştı.
- ❑ **Pantolon** giymek moda hâline gelmişti.
- ❑ Batılı ressamlar zengin Osmanlıların **portrelerini** yapmışlardı.
- ❑ Bütün bunlar Tanzimat Dönemi'ndeki **Osmanlı düşünce uyanışının** başlangıcıydı.
- ❑ **Matbaanın** Geliştirilmesi ve Osmanlıya Gelişi
- ❑ **Kağıdı** icat eden Çinliler, matbaayı da ilk olarak kullanmışlardır.
- ❑ Çin basım tekniğinin yetersizliği ve geniş yazılara uygun olmaması nedeniyle arayışlar başlamıştı.

- ❑ Alman Johann Gutenberg (Yohen Gutinberg) hareketli harflerle baskı tekniğini 1440'lı yılların sonuna doğru buldu ve 1452- 1455 yılları arasında hareketli harflerle iki ciltlik İncil basıldı
- ❑ Avrupa'da kâğıt ve matbaa kullanılıncaya düşünce ve bilgi hızla yayıldı. Rönesans'ın doğuşu ve yayılışı matbaanın icadıyla yakından ilgiliydi.
- ❑ Matbaanın icadının en önemli sonuçlarından biri de İncil'in değişik dillere çevrilip çok sayıda basılmasıydı.
- ❑ İlk kez bir rahibin liderliğine gerek kalmadan İncil'i okuyanlar artık kiliseyi eleştirebilecek düzeydeydiler.
- ❑ İncil'de anlatılanlarla kilisenin anlattığı dinin aynı olmadığı sonucuna varanlar, matbaayı kullanarak eleştirileriyle reformun hazırlanması ve Protestanlığın oluşumunda öncü olmuştur.
- ❑ Matbaanın kullanılmasıyla kütüphanelerin sayıları artmış, kitap kiliselerin tekelinde olmaktan çıkmıştır.
- ❑ Çeşitli konularda çok sayıda kitap basılması, Avrupa'da insanların o güne değin kendilerine sunulmuş veya dayatılmış olguları sorgulamalarına yol açmıştı.

Osmanlıda Matbaa

- ☞ İlk Rum matbaası
- ☞ Museviler Aleyhine Bir Risale
- ☞ İbrahim Mütefferika
- ☞ Van Kulu Lugâtı

- ❑ İstanbul'da **ilk Rum matbaası** Rum rahibi Nicodemus Metaxas (Nikodmus Metakis) tarafından 1627'de açılmıştı.
- ❑ Beyoğlu'nda faaliyete geçen bu matbaanın bastığı ilk eser "**Museviler Aleyhine Bir Risale**" adlı eserd.
- ❑ **İbrahim Mütefferika** matbaanın önemini anlatmak için kitap basımının faydalarını içeren "Vesiletü't Tıbbâ'yı" hazırlayarak sadrazama sunmuştur.

- ❑ İbrahim Mütefferika ile Mehmet Said Efendi'ye, III. Ahmet'in fermanı ve şeyhülislamın fetvası ile ilk Türk matbaasını kurma izni verildi.
- ❑ İlk kitap 1729 yılının başlarında basıldı. Basılan eser, kaynaklarda "**Vankulu Lugatı**" adıyla geçen "Sıhahul Cevheri" tercümesiydi.
- ❑ Matbaanın ilk kitapları bin beş yüz adet kadar basılırken sonrakilerde bu sayı beş yüze inmişti. Bunda basılan kitapların satılmaması rolü vardı.

OSMANLI İLİM VE İRFAN GELENEĞİNDE YENİLİK ARAYIŞLARI

Kâtip Çelebi

- ☞ Taassup
- ☞ "Düstûrü'lAmel"
- ☞ "Cihannüma"

- ❑ Kâtip Çelebi 1609- 1657 yılları arası yaşamış, XVIII. yüzyıl Türk bilim dünyasının pozitif ve hür düşünceyi savunan ismidir. İlimde **taassubun** (bağnazlık) sakıncalarından bahsederek kaynaktan tahliller yaparak yararlı olanın kabul edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.
- ❑ Kâtip Çelebi Osmanlı'daki durağanlığın ve Avrupa'daki bilimsel canlılığın farkına varmıştır.
- ❑ "**Düstûrü'lAmel**" adlı risalesinde devlet düzenine ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur.
- ❑ Avrupalıların, özellikle Yunanlıların coğrafya konusundaki bilgileriyle İslam yazarlarının bilgilerini kıyaslayıp "**Cihannüma**" adlı eserini hazırlamıştır.
- ❑ Cihannüma'da Osmanlı'da bazı siyasi, sosyal ve ekonomik bozukluklara değinen Kâtip Çelebi, bu konuda çözüm önerileri de sunmaktadır.

Evliya Çelebi

☞ Seyyah

☞ Seyahatname

☞ Müellif

- ❑ Evliya Çelebi 1611- 1685 arasında yaşamış Türk tarihinin en önemli **seyyahlarından** biridir.
- ❑ Evliya Çelebi, iyi bir eğitim almanın yanı sıra zamanının geçerli yabancı dilleri olan Arapça, Farsça, Rumca ve bir miktar da Latince öğrenmiştir.
- ❑ **Seyahatname** isimli eserinde “Rum, Arap, Acem, İsveç, Leh ve Çek’te 7 iklim, 18 padişahlık yerini 51 yıl boyunca gezip dolaştığını” anlatmıştır.
- ❑ Evliya Çelebi, Seyahatname’yi 1630- 1681 tarihleri arasında yazdı.
- ❑ Seyahatname, Osmanlı Devleti’nin adeta fiziki yapısının yazıya dökülmüş bir maketini ortaya koymak için kaleme alınmış bir eserdir.
- ❑ Eserde **muellifin** (yazar) gayrimüslimlerin yaşayışına ve kültürüne ait pek çok örnek yer alır. Eserinde gerçek ve kurmaca anlatımı ustaca kullanmıştır

Naima Efendi

☞ İlk Vakanüvis

☞ Naima Tarihi

- ❑ Naima Osmanlı Devleti’nin ilk resmî tarihçisi, **vakanüvisidir**. 1655-1716 yılları arasında yaşadı Asıl ismi Mustafa’dır. Naima ise mahlasıdır.
- ❑ **Naima Tarihi** isimli eseri, içerik itibarıyla olayları kronolojik bir sıra içerisinde nakleden geleneğe sıkı sıkıya bağlıdır.

- ❑ Tarihçi sıfatıyla ele aldığı metni dikkatli şekilde yer yer karşılaştırmalar yaparak ve sözlü kaynaklara başvurarak şekillendirmiştir.
- ❑ Kullanılan eserlerin isimlerini zikretmiştir. Eserde neden sonuç ilişkisi vurgulanmış, gelecekte olabilecek olayların kurgusu da yapılmıştır.
- ❑ Naima’ya göre devletlerin ve toplumların kuruluş, yaşayış, olgunluk ve yıkılış sebeplerini bilmeyen kişiler kendi devleti için de herhangi bir tedbir alamaz.
- ❑ Ona göre devlet için en zararlı şey, uzun savaşlar ve devlet adamlarının aralarındaki görüş ayrılığıdır.

Yanyalı Esad Efendi

☞ “Yanyavi” / Müderrislik ve kadılık

☞ III.Ahmet – Topkapı Sarayı

☞ Aristo / “Muallim-i Salis”

☞ “Talimü’s Salis” / “ Fizika ”

- ❑ XVIII. Yüzyılda yaşamış olan Mehmet Esad Yunanistan’ın Yanya şehrinde doğduğu için eserlerinde “**Yanyavi**” mahlasını kullanmıştır.
- ❑ Mantık, felsefe, kelam, matematik, astronomi ve Öklid geometrisi alanlarında dersler aldı. **Müderrislik ve kadılık** görevlerinde bulundu.
- ❑ Lale Devri’nin en önemli ilim ve fikir adamlarından biridir.
- ❑ **III. Ahmet’in Topkapı Sarayı’nda** kurduğu kütüphanede vazifelendirildi.
- ❑ **Aristo’nun** bazı eserlerini Arapçaya çevirip yorumlaması ile tanındı.
- ❑ Devrinin âlimleri kendisine “**Muallim-i Salis**” (Üçüncü Öğretmen) unvanını verdi.
- ❑ Grekçe’den tercüme yapan heyetin başkanlığına getirildi.
- ❑ “**Talimü’s Salis**” adını verdiği eserinde Aristo’nun “**Fizika**” esrinin çevirisi ve yorumu yer almaktadır.